

III. panel

A harmadik panel Stefano Bottoni tudományos főmunkatárs (MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Történettudományi Intézet) moderálása mellett *Cosmin Budeanca* főigazgató (Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc, Bukarest) *A román–szovjet együttműködés és a Securitate működésének kezdetei* címmel tartott előadásával kezdődött. A bevezetőben megfogalmazta, hogy a napjainkban általánosságban Securitate-nak nevezett román kommunista politikai rendőrséget 1945. augusztus 28-án hozták létre. Fennállása során a leghosszabb ideig a belügyminisztérium adminisztratív alárendeltségében működött. A Securitate a román kommunista párt fő eszközeként a párt direktíváinak gyakorlati megvalósításáért volt felelős, és nagyban hozzájárult Románia szovjetizálásához, majd a kommunista rezsim hatalmának fenntartásához. E célok érdekében a terror légkörét alakította ki az országban, és létrehozott egy átfogó megfigyelési rendszert. Fennállásának 41 éve alatt a Securitate számtalan gyilkosság elkövetéséért felelős, és a szervezet folyamatosan megsértette az emberi jogokat. Előadásában Budeanca külön kitért a román–szovjet titkosszolgálati együttműködés kezdeteire, különös tekintettel az 1948 és 1951 közötti időszakra. A szovjet minta másolása nemcsak a politikában, a gazdaságban és a társadalom tekintetében jellemző, hanem megmutatkozott a speciális hírszerző szolgálatok esetében is. A „nagy keleti testvér” gyakorlata azáltal jutott érvényre, hogy a szovjet tapasztalatokat delegált szakértők képviselték a román titkosszolgálatban. Budeanca hangsúlyozta, hogy még most, 25 évvel a kommunizmus összeomlása után is számtalan fekete folt van a Securitate történelmében, erről egyetlen monográfia sem készült. Sajnálattal állapította meg, hogy a Securitate négy évtizedes tevékenysége az ország 1990 utáni fejlődésére is hatást gyakorol.

A második előadást *Igor Cașu* igazgató (Centrul pentru Studiarea Totalitarismului de la Facultatea de Istorie și Filosofie a Universității de Stat din Moldova) *Közös ellenségek elleni küzdelem. A szovjet KGB és a román Securitate közötti kapcsolatok az 1960-as és 1970-es években* címmel tartotta. Cașu kitért arra, hogy a téma kutatása jelenleg sem akadályok nélküli, tekintettel arra, hogy a Moldáviai Szovjet Szocialista Köztársasági KGB, valamint a román Securitate anyagaihoz a Moldáviai Köztársaság Információs és Biztonsági Speciális Szolgálat megtagadta a hozzáférést arra hivatkozva, hogy azok államtitkot tartalmaznak. Ennek dacára az előadónak különféle más archívumok anyagain keresztül sikerült fényt derítenie a moldáv KGB és a szovjet KGB közötti kapcsolatokra, illetve a román Securitate tevékenységére. Ezek a források megítélése szerint lehetőséget adnak arra, hogy legalábbis felvázoljuk a moldáv KGB és a román Securitate közötti kapcsolatok rendszerét, és segítenek annak pontos leírásában, hogy miként működtek együtt a közös fenyegetések, a közös ellenség elleni küzdelemben. Ezek a részletek hozzájárulhatnak az 1960-as és 1970-es évekbeli szovjet–román kapcsolatokat jobb megértéséhez, különös tekintettel az 1968-as prágai tavaszt és Ceausescu szovjetellenes kijelentéseit követő szovjet–román viszonyra.

A panel utolsó előadását *Jánosi Csongor* tudományos kutató (MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont) *A román és a magyar hírszerző szolgálatok közötti együttműködés az 1950-es és 1960-as években. Az Orbán Magda-ügy* címmel tartotta. A bevezetőben elmondta, hogy a korlátozott számú forrás alapján is megállapítható, 1956-ig a kétoldalú együttműködésre irányuló politikai akarat hiányában csak néhány esetben került sor közös vizsgálatra vagy fellépésre, vagyis a román és a magyar titkosszolgálati szervek között

a kapcsolat főként határ menti ügyeket, hadifoglyok igazolását, egyes katonatisztek nyomon követését és kiadatását jelentette. A magyar és román állambiztonsági testületek közötti együttműködés kezdeteire vonatkozóan megfelelő források hiányában még mindig sötétben tapogatózunk. Az azonban bizonyos: amint a kommunisták hatalomra kerültek, mind Romániában, mind Magyarországon már 1948-ra elérték, hogy elfogadjanak és aláírjanak egy normatív törvényt, amely az egyház és az állam közötti viszonyokat szabályozta. A román kommunista rezsim a református egyházat nemzetbiztonsági problémaként tartotta számon, annak kisebbségi státusza miatt, hiszen annak hívei szinte kizárólag magyarok voltak. A Securitate már az '50-es évek elején megpróbált közreműködőket toborozni a református egyházi elit körében, különösen azok között, akik a kolozsvári és a nagyváradi püspöki székhelyeken működtek. Ezen informátoroktól származó adatok tették lehetővé a Securitate számára, hogy információkat tudjon ajánlani magyar partnerének abban a reményben, hogy együttműködhetnek a közös ideológiai ellenség elleni harcban. Az egyházi reakció elleni küzdelem során megvalósult együttműködésre példa az Orbán Magda-ügy kezelése. Orbán Magda református lelkész, romániai születésű magyar állampolgárként a francia kormányunk végzett kémkedés gyanújával került a magyar titkosrendőrség látókörébe. A magyar hatóságok több vizsgálat eredményeként 1957-ben hivatalosan nem beszámíthatónak nyilvánították, ugyanakkor szemet hunytak a fölött, hogy időnként Romániába utazik, és információkat gyűjt az erdélyi magyar kisebbségről. A román szervezet ugyanakkor rendszeresen tájékoztatták Orbán tervezett romániai utazásairól és azok céljáról. Az eset külön érdekessége, hogy a Securitate Orbánt teljesen épelméjű személyként kezelte, de tekintettel magyar állampolgárságára, nem léphettek fel vele szemben. A román hatóságok azért is mutatkoztak különösen tanácstalannak ebben az ügyben, mivel úgy érzékelték, hogy a magyar titkosrendőrség semmilyen érdeklődést nem mutat Orbán tevékenysége iránt. Orbán Magda végül 1964-ben Franciaországba távozott, és soha többé nem ért vissza Magyarországra